

Войтович Валерій

**АНАТОЛІЙ БОЙТА – ПОДВИЖНИК ОСВІТНЬОЇ ТА КРАЄЗНАВЧОЇ
РОБОТИ НА МОГИЛІВЩИНІ**

«Кожен народ шанує свою історію, бо вона – душа його, серце його. Історія – це основа нації. Знання з історії рідного краю містять великий виховний потенціал і сприяють вихованню національного світогляду, національної свідомості і самосвідомості, духовності... Шануймо ж свою, хоч і тяжку історію, любіть її, бо в ній все наше правдиве життя» - закликав українців історик, культурний і релігійний діяч Іван Огієнко. Директор Гнидинської неповної середньої школи, що на Київщині, В.В.Стрілько у своєму зверненні до педагогів України в кінці 80-х рр. ХХ ст. наголосила: «Вивчайте народознавство (рідну мову, історію, краєзнавство, етнографію, народну педагогіку, фольклор, різні види народного мистецтва й художньої творчості, національні звичаї, традиції і обряди, народні символи та національну символіку) – бальзам, який треба прикладати до нашої духовності».

Народознавство і його складова «краєзнавство», стало розвиватися в Кричанівці на Могилівщині ще наприкінці ХІХ ст., коли учитель «Слова Божого» священик Філарет Миккульський спільно зі своїм колегою Мотильовим збирали матеріали для Є.Сіцінського, досліджуючи урочища «Стрімкач» і «Кругляк», де колись існували поселення носіїв трипільської та черняхівської культур. Вони зібрали цілу колекцію керамічного посуду та знарядь праці. Ними було записано й чимало колядок, щедрівок та пісень, які під час Різдва свят виконувалися спільно школярами та церковним хором у місцевому храмі.

Поштовх для подальшого розвитку краєзнавства в селі зробив вчитель історії, директор місцевої школи Шалінський Павло Микитович. Він написав коротку історію села, створив шкільний краєзнавчий музей, опрацював матеріали про село для книги «Історія міст і сіл Української РСР. Вінницька область». Для його вихованця Анатолія Бойти історія стала найулюбленішим шкільним предметом. Великий вплив на формування поглядів і вибір професії мав також батько - Микола Остапович.

У 1980 році Анатолій Миколайович закінчив історичний факультет Вінницького педагогічного інституту ім. М.Островського і попросився на роботу у рідне село. Працюючи вчителем історії Кричанівської восьмирічної школи, вже восени цього ж року він організує шкільний краєзнавчий гурток. У той час в області започаткували програму «Кожному селу свій музей». Вже через рік шкільний музей відкрив двері для перших відвідувачів, згодом став одним з найкращих сільських музеїв району. Про це написали газети «Вінницька правда» [1, с. 3], «Комсомольське плем'я» [2, с. 4] і «Наддністрянська правда» [3, с. 4]. В музеї було проведено першу сільську краєзнавчу конференцію за участю вчителів, учнів і любителів історії, проводились виставки краєзнавчої літератури та творчих робіт краєзнавців, уроки історії України та заняття гуртківців. У 1988 р. А. Бойта організував ще й етнографічний гурток. Обидва

гуртки працювали спільно, займаючись пошуково-пізнавальною, організаційно – методичною і пропагандистською роботою. Щорічно в школі проводились «Тижні історії та етнографії», на яких гуртківці звітували про проведену роботу у формі історичних КВВ , вікторин, випускалися газети «Краєзнавець», фотомонтажі «Краєзнавець в дії».

У сільському Будинку культури «етнографи» організували вісім виставок декоративно-прикладного мистецтва талантів села, експонати яких побували на виставках в районі і області. Вони прозвітували про свої досягнення участю у святах «Вишитий світ родини Батрунів», «Андрію, Андрію», «Святий , добрий Миколай», «Доле, моя доле», «На Івана на Купала», «Женіння комина», «Свято Колодія», «Ой весна, весна, днем красна» . У святі «Андрію, Андрію» прийняли участь козачата Слідянської восьмирічної школи та Вінницької СШ №23. Учні відвідували виставки митців Могилівщини М. Гоцуляк, М. Олійника, О. Городинської, Ю. Кафарського у Будинку народної творчості та Могилів-Подільському краєзнавчому музеї; вони запозичили для себе багато чого для майбутньої пошукової роботи.

Анатолій Бойта є палким прихильником українського слова . Він започаткував в с.Кричанівці свято рідної мови, де звучать пісні, використовуються звичаї та традиції села. Сценарії таких свят пишуться спільно з учасниками драматичного гуртка «Театрал»[4, с. 5]. У 1988р. «краєзнавці» та «етнографи» провели в селі масові колядування і щедрування, а в 1989р. – й польські коляди. Зібраний фольклор вивчався на уроках музики (вчитель Боднарчук М.М.) та народознавства (вчитель Бойта А.М.). В 2002 р. ,на прикладі родини Дончевських вони провели у Кричанівці показове родинне свято «Ой роде мій красний».

Гуртківців їхній керівник навчив вміло користуватися науково-популярною літературою, довідниками, статистичними збірниками та матеріалами місцевої преси. Глибокі знання з історії краю дало можливість гуртківцям приймати участь у різних історичних вікторинах, які у 1980-их роках проводили газети «Пионерская правда» та «Комсомольське плем'я» . Завдяки А.Бойті у 1990-х роках гуртківці активно листувались з школярами с.Суботів Чигиринського району Черкаської області, батьківщини Б.Хмельницького. Вони також займались вивченням козацького минулого Поділля. Так, у 1990 р. на прохання заступника редактора часопису «Охорона пам'яток історії та культури» Людмили Жарової , гуртківці долучилися до вивчення історії козацтва та гайдамацького руху на Поділлі. Вони передали редакції часопису цікавий матеріал і отримали від часопису подяку. Цікаво проходили на засіданнях гуртка диспути на тему: «Іван Сірко – загадкова людина, політик і полководець», «Іван Мазепа – герой чи зрадник українського народу?» У 2003 р. Анатолій Миколайович організовує районну конференцію «Козацтво на Могилівщині» та розповсюдив серед її учасників перелік наукової та художньої літератури, присвяченій цій темі [5, с. 1]. Історії козацтва були присвячені також вечори в Кричанівці та інших селах району.

Багато А.Бойта зробив для вивчення Голодомору 1932-1933 рр. та політичних репресій 1930 –х років на Поділлі. У 1988 р. він з гуртківцями відшукали прізвища 455 померлих під час голоду. Робота Анатолія Бойти у цьому напрямку досліджень була настільки плідною, що на сільському кладовищі було встановлено пам'ятник жертвам Голодомору (1990 р.), де щорічно проводяться панахиди . До речі, пам'ятник споруджено за кошти які були зароблені школярами під час літньо-осінніх робіт та під час колядок і щедрувань.

У Будинку культури Кричанівки було проведено низка вечорів – реквієм, які організував Анатолій Миколайович. Він також був організатором у 2003 р. районної краєзнавчої конференції «Репресивна політика радянської влади в 1920-ті - 1950-ті рр. на Могилівщині» [6, с. 2]. При сприянні райдержадміністрації у 2008 р. вийшла друком книга Анатолія Бойти «Мартиролог Могилів-Подільщини. Політичні репресії в 20-50-х рр. XX століття» [7]. Тема репресій продовжується в його дослідженнях «3 когорти нескорених» [8]. «Брати Фолянди на Могилівщині» [9, с. 402-412] (як третя Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція).

Завдяки ініціативі вчителів Кричанівської сільської школи Наталі Коцан , Алли Коцан та ветерана Другої світової війни М.В. Коцан, сільська рада виготовила пам'ятні таблички з іменами загиблих односельчан, які у 1986 році прикріпили на будинках їхніх родин. Було складено повний список учасників та загиблих у радянсько-фінській та Другій світовій війнах. У 1985 році з ініціативи Анатолія Бойти була складена «Книга Пам'яті» . У 1989 р. гуртківці стали асоційованим членом обласного відділення організації «Меморіал», очолювану директором Вінницького обласного краєзнавчого музею Л. Кароевою. Краєзнавцями села було зроблено вагомий внесок в створення меморіалу загиблим під час Другої світової війни односельчанам.

Члени обох гуртків займались також природоохоронною роботою: озелененням стадіону, висадження дерев в урочищах «Ставок» та «Стрімкач», очищенням. русла р. Немія. Вони склали список всіх сільських і польових криниць, впорядковували території навколо них, вивчали їх історію. Було проведено диспут «Чому урочища «Кругляк» й «Стрімкач» мають стати заповідною зоною». В 2010р. за поданням депутата Могилів-Подільської районної ради Анатолія Бойти обласна рада затвердила за ними відповідний статус.

Гуртківці постійно співпрацювали з краєзнавцями з Ярузької, Лядівської, Яришівської і Вендичанської шкіл. Члени етнографічного гуртка під час літніх канікул проходили практику, зустрічаючись з старожилами села, а краєзнавці досліджували написи на польових хрестах і могильних плитах на старому кладовищі. Широко практикувався туризм. За 25 років існування гуртка учні під час велопешедних подорожей побували в гостях у краєзнавця Олексія Альошкіна (с.Букатинка Чернівецького району), сільському музеї (с.Красне Тиврівського району), в ДОТі №112 (м.Могилів-Подільському), у фортеці (с. Озаринці), прийняли участь у

проведенні Тропінських днів у с.Кукавка, святі каменотесів «Подільський оберіг» в с.Буша , впорядкували могилу полковника Данила Нечая. Автобусами здійснювали екскурсії до Сорок і Цауля (Молдова), Умані, Вінниці, Кам'янця – Подільського , Києва . У вересні - жовтні 1992 р. спільно з козачатами с. Слідів (керівник М.Крижанівський) та краєзнавцями Вінницької середньої школи №23 (керівник О.Глухенька) здійснено двох недільну кінну експедицію «Діти України» по маршруту Сліди-Вінниця-Київ-Канів-Чигирин-Черкаси-Суботів-Моринці-Умань-Вінниця-Могилів-Подільський. По цей похід написано в книзі М.Крижанівського «По козацький скарб». У липні 1988р. було здійснено двотижневий похід по маршруту: Тернопіль - Зборів – Збараж – Кременець – Почаїв – Берестечко – Олеск – Львів [10, с. 1]. Анатолій Бойта був одним з організаторів Могилів-Подільського районного дитячого осередку «Краєни», яка щорічно проводила туристично-краєзнавчі збори в цікавих місцях району.

Він вже 40 років керує драматичним гуртком «Театрал», який показав жителям Кричанівки і навколишніх сіл більше 50 вистав української класики. Чотирнадцять років керував дитячим драмгуртком «Юний актор» - кузною кадрів для «Театрала» [11, с. 9]. Як директор сільського Будинку культури у 1990-1994 рр., відновив роботу хору, духового оркестру, чоловічого і жіночого ансамблів, ансамблю народних інструментів, сам співав і грав на них. Як спортінструктор (1980-1990рр) сприяв розвитку спорту в селі та районі. Саме тоді збірні команди села з футболу , волейболу, настільного тенісу та гирьового спорту завойовували кубки району, вигравали чемпіонати району. Немало сільських спортсменів приймали участь і в обласних змаганнях. Займається спортом і зараз. Організовує щорічний районний турнір з футболу пам'яті В. Тимчишеного, чоловічий і жіночий турніри з волейболу [12, с. 10]. Анатолій Миколайович вийшов у 2005 р. на пенсію, але продовжує займатись краєзнавством. З 2008 р. при сільській бібліотеці став працювати очолений ним клуб «У Кричанівку повернись», завдання якого повернути односельчанам їх історію, імена репресованих і загиблих під час війн і революцій, імена забутих сільських талантів. У серпні цього ж року під такою ж назвою було проведено свято поезії та пісні місцевих самодіяльних поетів і музикантів, що дало змогу надрукувати цікаву книгу. В березні 2011 р. сільські активісти провели свято «Жінки в історії нашого краю», наступного року жителі села побували на святі-виставці «Світ захоплень Ганни Гаврилець – Стадник», присвяченому жительці села, поетесі, художниці, твори якої презентувалися на виставках у Києві. На протязі 2013-2014 рр. в Кричанівці проходив фестиваль, присвячений 100-річчю з дня народження Великого Кобзаря під назвою «Шевченко в серці Кричанівки», організатором якого був А.Бойта , а учасниками – працівники сільської ради, школи, Будинку культури, бібліотеки, СТОВ «Агромаш», ФАПу і релігійної громади. Також травня цього ж року сільська громада святкувала 375-річчя заснування у селі першого закладу освіти. Тоді школа перетворилась у справжній музей. Організатор свята написав до цієї дати дослідження «Історія

розвитку освіти в Кричанівці». З вересня до кінця грудня 2014 р. в селі проходив фестиваль «Дух Старицького витає в Кричанівці», присвячений 175-річчю з дня народження українського письменника, драматурга і громадського діяча. Складовою фестивалю була третя сільська краєзнавча конференція на тему «Михайло Старицький і Поділля». За пропозицією краєзнавців Ю. Мазура та А. Бойти, у селі Садова відкрили пам'ятний знак, присвячений пісні «Ніч яка ясна, зоряна», автором якої вважається М.Старицький, що деякий час проживав у цьому селі [13, с. 5]. У березні 2014 р. було проведено другу сільську конференцію на тему «Весна визволення – весна надій», присвячена 70-річчю визволення Могилівщини від фашистських окупантів. Вже вдесяте він став переможцем районного огляду-конкурсу художнього читання «Мій Придністровський краю, словом тебе величаю».

У 2006 році Анатолій Бойта почав брати участь у Могилів-Подільських краєзнавчих конференціях, згодом його прийняли до НСКУ. В листопаді 2017р. він стає організатором свята «Кричанівці – 395-ть» де вперше жителям села було продемонстровано герб села (автор – краєзнавець учитель, краєзнавець Олександр Соляр) та запропоновано гімн «Це моя Кричанівка» (автор – краєзнавець Василь Коцан). У 2016 р. з його ініціативи було створено ветеранську кімнату зі стендами «Вічно живі» та «Вони прославили Кричанівку». У 2019 р. А. Бойта у співавторстві з М. Малютяком публікують літературно-художнє видання «Життя прожить...», де досліджується Кричанівка в роки колективізації [14, с. 274-319]. Він досліджував участь жителів Кричанівки в Першій світовій війні [15, с. 206-214] та революційних подіях 1917р [16, с. 102-110].

Чотири рази жителі села обирали А. Бойту депутатом Могилів-Подільської районної ради. Як депутат Анатолій Бойта робив і робить чимало для розширення місцевого самоврядування, дотримання депутатської етики, сприяє шкільній освіті, культурі, медицині тощо. Він являється позаштатним кореспондентом районної газети «Слово Придністров'я», друкуючи, майже у кожному номері матеріали з історії краю та історії України [17, с. 2]. За плідну багаторічну роботу він нагороджений багатьма грамотами обласної та районної рад та відзнакою «За заслуги перед Могилів-Подільщиною».

З теплотою і вдячністю Анатолій Бойта згадує викладачів та наставників з Вінницького державного педагогічного інституту імені М. Островського – М.М. Кравця, Ю.І. Попа, І.Г. Шульгу, П.С. Григорчука та інших, завдяки яким він зумів швидко призвичаїтися до учительської роботи та використав знання для плідної краєзнавчої роботи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Скрипник В. Ще один музей. // Вінницька правда. 1981 29 лист.
- 2.Кокуца К. Іду на ви. // Комсомольське плем'я . – 1981, 4 грудня.
- 3.Петровська А. Тут минущина і сьогодення поруч. // Наддністрянська правда. – 1981, 16 грудня.
- 4.Знак Лариса. Кричанівський «Театрал» святкує ювілей. // Слово Придністров'я. – 2009, 6 березня.

5. Чаговський М. Краєзнавці обговорюють історію козацтва на Могилівщині. // Слово Придністров'я. – 2003, 23 березня.
6. Чаговський М, Забуттю не підлягає. // Слово Придністров'я. – 2003, 8 листопада
7. Бойта А. М., Ткачук Ю. В. Мартеролог Могилівщини. Книга пам'яті жертв політичних репресій на Могилівщині (20-50 рр. ХХ ст.). – КП «Мог.-Под. друкарня». – Могилів-Подільський, 2008. – 172 с.
8. Бойта А. З когорти нескорених. // Друга Могилів-Подільська краєзнавча конференція. – Могилів-Подільський, Кам'янець-Подільський: Оіум, 2006.- С. 213-217.
9. Бойта А. Брати Фолянди на Могилівщині. // Третя Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція. – Могилів-Подільський, Кам'янець-Подільський: Оіум, 2009, - С. 402-412.
10. Чаговський М. Краєзнавці обговорюють історію козацтва на Могилівщині. // Слово Придністров'я. – 2003, 23 березня.
11. Бойта А. Живи, мій краю, у віках живи. // Слово Придністров'я. – 2018, 16 березня.
12. Районні сільські спортивні ігри. // Слово Придністров'я. – 2017, 15 березня.
13. Бойта А. Дух Старицького витає в Кричанівці. // Слово Придністров'я. – 2015, 1 травня.
14. М. Малютяк, А. Бойта Життя прожить... - Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2019р. - 380 с.
15. Бойта А. Село Кричанівка Могилів-Подільського повіту в роки Першої світової війни. // Четверта Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2012. – 288 с.
16. Бойта Анатолій. Революційні події 1917 року в спогадах жителів села Кричанівка Могилів-Подільського району. // Шоста Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція. -Могилів-Подільський – Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2017. – 436 с.
17. Бойта А. Отака історія у мого народу. // Слово Придністров'я. – 2017, 28 квітня.

Москвічова Юлія, Костецький Вадим **ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ВІННИЧЧИНИ** **НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Особливістю сучасної суспільно-політичної ситуації в Україні є посилення тенденції до активізації та урізноманітнення діяльності громадських об'єднань та їх впливовості на певні ситуації. Динаміка кількісного зростання та посилення впливу громадських об'єднань спостерігаються саме у суспільствах перехідного типу, де виникає велика кількість складних суспільно-політичних проблем. Особливо гостро постає питання спроможності громадських об'єднань виступати представниками інтересів дійсно громадськості, а не окремих політичних сил.

Питанню становлення громадянського суспільства в Україні присвячено доволі потужний масив наукових публікацій українських дослідників. Це праці Т. Журенюк [1], Г. Калінічевої [2], В. Кравчук [3], М. Мискіної [4], О. Семьоркіної [5], Є. Пожидаєва [6] та ін. Діяльність громадських об'єднань і творчих спілок Вінниччини розглянуто в окремому розділі дисертаційної роботи Ю. Москвічової [7]. Проте, існує необхідність подальшого дослідження динаміки діяльності громадських організацій України і, зокрема, на Вінниччині, у зв'язку з